

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РОМАНАХ

Дмитро
ВОРОНСЬКИЙ

КОЗАК БАЙДА,
АБО
ХОРТИЦЬКА СІЧ

ІСТОРИЧНИЙ РОМАН

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2018

Передмова

Вітаю, шановні читачі! Хочу запропонувати вашій увазі мій перший історичний роман і взагалі перший твір, написаний українською мовою. Присвячую його моїй матері — Юлії Володимирівні.

Я вирішив написати художній твір на цікаву і, на жаль, досі малодосліджену тему — створення першої Запорозької Січі на острові Мала Хортиця у 50-х роках XVI століття.

У рамках художнього твору я вирішив зобразити складний історичний процес: консолідацію українського козацтва у військово-суспільну організацію — Військо Запорозьке. В сучасній літературі дивним чином оминається (чи зображується схематично) постать легендарного українського князя Дмитра Вишневецького, що справив величезний вплив на дніпровське і навіть на донське козацтво. Своїм твором я хочу хоч частково заповнити цей пробіл і висвітлити героїчне життя Байди-Вишневецького та його роль у формуванні запорозького козацтва.

Багато людей недооцінює історичне значення козацтва для України. У XVI столітті існування українського народу було поставлене на межу прірви. Агресивні військові походи татар і турків тих часів призвели до загибелі сотень тисяч українців. Сотні тисяч наших предків були примусово вивезені в рабство до Кримського ханства і Туреччини. Якби татари з турками ще трохи збільшили свій тиск на наші землі, то український народ міг би зникнути з мапи світу вже під кінець XVI століття. Але у найдраматичніший момент нашої історії повстає запорозьке козацтво — об'єднання найхоробріших представників українського етносу, що спромоглися призупинити ворожу агресію.

Отже, саме завдяки козацтву нині існує український народ, що має змогу жити у власній незалежній країні. Саме козацтву

в ході Національно-визвольної війни 1648—1657 років під проводом Богдана Хмельницького вдалося створити незалежну українську державу — Гетьманщину, яка у вигляді автономії проіснувала в складі Московської держави (з 1721 року — Російська імперія) до 1764 року. Я вважаю, що без нашої генетичної пам'яті про Запорозьку Січ і Гетьманщину в 1918 році не була б проголошена незалежність Української Народної Республіки. А в 1991-му, на загальнонаціональному референдумі 90,32% українців не проголосували б за створення незалежної держави. Отже, значення козацького стану в історії нашої Батьківщини — колосальне.

Для тих, котрі гадають, ніби українського народу взагалі не існувало у минулому, і сприймають абсурдні вигадки деяких російських «дослідників», буцімто українців та українську мову вигадали в 1908 році в австро-угорському генштабі, можна навести хоча б таку інформацію: найстарішим, точно датованим текстом суто української мови є опис життя святих — Четві-Мінеї (1489). А в 1556 році була розпочата робота над Пересопницьким Євангелієм, що стало першим перекладом Біблії українською мовою.

Такі вчені історики, як-от Михайло Грушевський у своїй монументальній праці «Історія України-Руси», чи Леонід Залізняк у праці «Від склавинів до української нації», або Григорій Півторак у книзі «Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: міфи і правда про трьох братів слов'янських зі “спільної колиски”», упевнено доводять, що на теренах українських земель простежується безперервність етністоричного розвитку вже з VI століття н. е. і до нашого часу. Згідно з чималим обсягом історичних даних саме в середині першого тисячоліття український етнос виокремлюється із сукупності слов'янських племен і в XII—XIII століттях остаточно формується — із власною мовою, культурою, менталітетом та етнічною територією.

Висловлюю щире подяку за неоціненну допомогу при створенні цього роману Катерині Коркач-Валієвій.

Розділ I
ЗУСТРІЧ У ЛІСІ

На невеличку галявину, що сховалася в густому предковічному лісі, обережно вийшов плямистий олень. Його голову прикрашали розкішні роги. Олень переступив копитами, роздув ніздрі і нахилив голову до густої зеленої трави, на якій тьмяно виблискували крапельки роси. Вдоволено примруживши очі, олень почав скубти соковиту траву. Але в цю мить громом пролунало в лісі дике ревіння. Наполохана тварина стрепенулася і стрибнула вбік. Це ї врятувало оленю життя, бо повз його шию прошелестіла тонка стріла і вп'ялася в дерево. Рогатий форкнув і чимдуж дременує у кущі.

— Ет, сто чортів і дідько лисий! — досадливо вигукнув молодик, виходячи на галявину із-за дерев. У руці він тримав чималий лук. — Що за тварюка сполохала мого оленя?

Знову почулося дике ревисько, тепер уже ближче. Чувся тріск зламаного гілля. І раптом пролунав відчайдушний жіночий зойк. Молодик миттєво кинувся у лісову гущавину.

Задихаючись від швидкого бігу, юна дівчина продирала-ся між високих дерев, що росли близько одне від одного. За дівчиною осатаніло пер скажений ведмідь. З роззявленої пащеки хижака стікала жовтувата піна, очі налилися кров'ю. Густі хащі затримували лютого звіра, бо там, де дівча легко проходило, здоровезний ведмідь ледве пролазив, ламаючи кущі й обдираючи кору старезних дерев, і від цього скаженів ще більше. Але сили, вочевидь, уже покидали нещасну дівчину... Прослизнувши поміж двох старих смерек, вона перечепилася за коріння і впала на землю. Лютий звір із ревінням кинувся до неї, але застряг поміж двох стовбурів і заревів так, наче в нього вселився сам Люципер.

— Чого розійшовся, як п'яний москаль? — вигукнув мисливець, натягуючи лук із припасованою до тятиви стрілою. —

Ану повернись до мене мордою, коли я до тебе звертаюся! — і пустив стрілу прямо в широчезну ведмежу сраку.

Ведмідь заволав ще дужче і, ставши на задні лапи, розвернувся на людський голос. Вся грудина звіра була вкрита жовтою піною. Вид осатанілого хижака міг би вжахнути найхоробрішого. Але чоловік навіть оком не змигнув. Твердою рукою витяг нову стрілу і послав гострого гостинця. Ведмідь кинувся на ворога. Стріла поцілила йому в груди, але звір цього наче й не помітив.

Ще двічі встиг спустити тятиву звіролов, перед тим як до нього впритул наблизився ведмідь. Одна стріла влучила йому в шию, а друга в голову. Але навіть це не здолало скаженого звіра. Блискавкою промайнуло в голові чоловіка: може, це сам нечистий? Ну то й що, відправлю його в пекло! Мисливець наставив перед собою лука, мов списа. Гостряк встромився у роззявлену пащу звіра і застряг у горлянці. На ведмежий тулуб порснула густа темна кров. Ведмідь зіп'явся на задні лапи і схопився за лук, намагаючись витягти уламок з пащі. Чоловік ухопив довгий ніж із-за пояса і вовком кинувся на клятого звіра. Сильна рука по руків'я загнала сталеве лезо у ліву грудину хижака. Водоспадом вилюпнулася гаряча кров, окропивши одяг мисливця. Звіролов стрибком відскочив від смертельно пораненого хижака. Ведмідь захрипів, витягнув пазурі, розтросив лук і з ревом звалився на землю конаючи...

Чоловік видихнув повітря з грудей і, глянувши вбік, тільки зараз помітив дівчину. Вона підвелася і лячно дивилася на страшенного звіра, що ще хрипів на землі. Дівча було зовсім юне, вродливе кругленьке личко, виразні рожеві вуста, великі блакитні очі... На дівоче плече лягла розкуйовджена русява коса. Дівчина була бліда як смерть. Молодик несподівано відчув у грудях дивне хвилювання, хоча під час двобою з ведмедем був спокійний, як сом під водою. «Та що це зі мною? — подумав він. — Може, на мене наслано чари? Таж на мені хрест, скроплений йорданською водою... Начебто ніякі чари не повинні мене взяти...»

— Ойле! Спасибі тобі, незнайомцю, що врятував... Я вже була думала, що ведмідь мене розірве, — голос дівчини був ніжний і мелодійний. — Йо-й, ти ж поранений!

— Кожен воїн зробив би те саме, — стримано відповів молодик. А сам не зводив очей з вродливого личка. — Не хвилюйся, дівчино, на мені немає ран, то ведмежа кров. А як тебе звати?

Вона усміхнулась.

— Батьки мене назвали Роксаною. Я дочка коваля Максима із Загороддя. Ох і злякалась я... Ти такий дужий і меткий! У нашому селі ніхто не зумів би здолати такого скаженюку. Ти, певно, княжий воїн із Вишнівця?

Молодик повів головою.

— Так, я з Вишнівця. А звати мене Дмитро. Ходімо, Роксано, я тебе проведу до села. Блукати самій у лісі небезпечно...

— Гарзд, проведи, — погодилась дівчина зніяковіло.

Дмитро підійшов ближче, і вони пішли вдвох, віддаляючись від забитого звіра.

— А я саме полював на оленя. Аж тут його сполохала ота звірюка, — усміхнувся він. — А як ти, Роксано, надибала його в лісі?

— Ой, та я частенько ходжу в ліс по гриби! А цього разу зайшла-таки далеченько. А тут ота тварюка звідкись вилізла, та як зареве! А я жбурнула кошик з грибами йому в пельку та й дременула...

Дівчина продовжувала розказувати. Але Дмитро вже не розрізняв окремих слів. Ніжний дівочий голос струменів в його душу якоюсь чарівною музикою, що її він ніколи ще досі не чув. Від цього голосу молодикові ставало так гарно на душі...

Роксана, розбалакавшись, стала оповідати про своє життя в селі, водночас тихцем позираючи на незнайомця. Дмитро був на дві голови вищий за неї, мав овальне обличчя, карі очі, прямий ніс, голене підборіддя було трохи видовжене. Чепурні чорні вуса ховали кутики вуст, волосся на голові було коротко підстрижене. Її пильне око помітило й дорогий сукняний одяг, на ногах — нові шкіряні чоботи, він мав на спині сагайдак зі стрілами, майстерно прикрашений срібними візерунками...

Незабаром вони вийшли на галявину. Звідти вже можна було роздивитися білі хатки під солом'яними стріхами.